

SXEDIO-B.128

31.10.1988: Η ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΓΙΑ ΤΟ ΦΑΚΕΛΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ ΚΑΤΑΓΓΕΛΛΕΙ ΩΣ ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΕΡΓΗ ΤΗΝ ΚΩΛΥΣΙΕΡΓΙΑ ΠΟΥ ΕΠΙΔΕΙΧΘΗΚΕ ΓΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΡΑΜΑΝΛΗ ΓΙΑ ΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ ΓΙΑ ΝΑ ΑΠΟΣΤΑΛΕΙ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΣΤΟ ΜΕΣΟΔΙΑΣΤΗΜΑ ΜΕΤΑΞΥ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΦΑΣΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΕΙΣΒΟΛΗΣ (19ο Μέρος).

Πολύ έντονα επικρίνονται οι αρμόδιοι στην Ελλάδα μετά τη μεταπολίτευση γιατί καθυστέρησαν στην ετοιμασία Μεραρχίας, η οποία, σύμφωνα με οδηγίες του πρωθυπουργού Κωνσταντίνου Καραμανλή θα αποστέλλοταν στην Κύπρο για ενίσχυση των μαχομένων κυπρίων στο μεσοδιάστημα μεταξύ πρώτης και δεύτερης φάσης της τουρκικής εισβολής.

Στην έκθεση της Εξεταστικής Επιτροπής καταγγέλλεται ότι παρατηρήθηκε αδικαιολόγητη και περίεργη κωλυσιεργία στην υλοποίηση της απόφασης.

Αναφέρεται στην έκθεση της Επιτροπής (19ο μέρος):

III

Ειδικότερα σημαντικό θέμα.

1. Μεραρχία Κρήτης.

Από τα στοιχεία που υπάρχουν (ενημέρωση ΓΕΕΘΑ) πρακτικά, μνημόνιο) διαπιστώνουμε ότι η Μεραρχία αυτή τελικά συγκροτήθηκε στην Κρήτη το βράδυ της 19ης Αυγούστου.

1.2. Προκύπτει επίσης από τις θέσεις που υποστήριξαν τόσο οι αρχηγοί των Ε.Δ. όσο και ο κ. Ευάγγ. Αβέρωφ ότι δεν πίστευαν στη χρησιμότητα και την αποτελεσματικότητα της.

1.3. Από κανένα στοιχείο δεν προκύπτει ότι υπήρξε συγκεκριμένο σχέδιο μεταφοράς της στην Κύπρο, εκτός από τις έγγραφες απόψεις (τρεις

εναλλακτικές) που έχει διατυπώσει το ΓΕΝ στην Επιτροπή υπό τον αντιιστράτηγο Επιτήδαιο.

1.4. Αλλά και τα πλωτά μέσα που προβλεπόταν από την πρόταση του ΓΕΝ δεν προκύπτει ότι είχαν συγκεντρωθεί και ήταν έτοιμα στο χώρο συγκέντρωσης της Μεραρχίας (Κρήτη).

1.5. Στο χώρο των επιχειρήσεων (Κύπρος) όπου θα δρούσε η Μεραρχία δεν έχουμε κανένα στοιχείο που να αποδεικνύει ότι είχαν προπαρασκευάσει χώρους υποδοχής και συγκεκριμένα σχέδια στρατιωτικών επιχειρήσεων που θα αναλάμβανε.

1.6. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι όταν έγινε η συγκρότηση της Μεραρχίας (**19 Αυγούστου**) είχαν ήδη τελειώσει οι πολεμικές επιχειρήσεις του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ που είχαν διάρκεια ως γνωστόν από **14-16 Αυγούστου**. Η τυχόν λοιπόν αποστολή της (με τις **19 Αυγούστου**) θα έπρεπε να είχε ως στόχο, όχι η ανάπτυξη άμυνας για την αποτροπή της επέκτασης, της κατάληψης κυπριακού εδάφους, από τα στρατεύματα του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ, αλλά ήταν ανάληψη επιθετικών ενεργειών για ανακατάληψη εδαφών. Γεγονός ανέφικτο και μη αποδεικνυόμενο.

1.7. Από αυτά τα δεδομένα και άσχετα με την ύπαρξη ή μη "αντικειμενικά" δυνατότητας ουσιαστικής προσφοράς της στην άμυνα της Κύπρου, τεκμαίρει ότι η συγκρότηση της μεραρχίας αυτής έγινε για να εκτελεσθεί (ικανοποιηθεί η εντολή που έδωσε ο πρωθυπουργός κ. Κ. Καραμανλής και μόνο.

1.8. Εκείνο που επισημαίνεται σαν σημαντικό στοιχείο είναι η διερεύνηση των γεγονότων.

α) Γιατί δεν εκτελέσθηκε ΑΜΕΣΩΣ η εντολή Καραμανλή που δόθηκε στις **3 Αυγούστου** για ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ της Μεραρχίας, που σύμφωνα με την προθεσμία που ζήτησαν οι στρατηγοί θα ήταν έτοιμη στις **6-10 Αυγούστου** (δηλαδή προ της έναρξης των επιχειρήσεων του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ).

β) Ποιος ή ποιοι μετέτρεψαν τη διαταγή του πρωθυπουργού από ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ μεραρχίας σε ΜΕΛΕΤΗ ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΑΣ Οργανώσεως Μεραρχίας στο αρχηγείο ενόπλων δυνάμεων;

1.9. Η περίπτωση της Μεραρχίας είναι σημαντικό στοιχείο που δεν πρέπει να εξετάζεται από στρατιωτική μόνο άποψη. Αλλά γενικότερα και από πολιτική διπλωματική. Διότι:

α. Η σημαντική προσφορά της συγκρότησης και εμφάνισης έτοιμης για ανάληψη στρατιωτικής δράσης της μεραρχίας αυτής θα υφίστατο εάν επραγματοποιείτο ΠΡΟ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ.

Από την εξέλιξη των επιχειρήσεων του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ αναμφισβήτητα προκύπτει ότι η μεταφορά της μεραρχίας στη διάρκεια των εχθροπραξιών στην Κύπρο θα ήταν μία πολύ παρακινδυνευμένη και αμφιβόλων αποτελεσμάτων επιχείρηση, επειδή στην ουσία οι δυνάμει της θα ήταν υποχρεωμένες να πραγματοποιήσουν ένα είδος "απόβασης" σε ένα επιτηρούμενο χώρο από τις αεροναυτικές αλλά και ευρισκόμενες στην Κύπρο τουρκικές δυνάμεις αφού ήδη είχαν αρχίσει οι στρατιωτικές επιχειρήσεις του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ.

β. Η αποβίβαση της μεραρχίας στις νότιες ακτές της Κύπρου (που δεν ελεγχόταν από τα τουρκικά στρατεύματα) έστω και εάν δεν συναντούσε αντίσταση και δεν δεχόταν προσβολή από αεροναυτικές δυνάμεις της Τουρκίας, θα υποχρέωνε όλες τις δυνάμεις της να κινηθούν προς βορρά από οδικούς άξονες ελεγχόμενους ή επιτηρούμενους από τις τουρκικές δυνάμεις και η προβολή της θα ήταν εύκολη από τους τούρκους.

Πέρα από τα ανωτέρω, όπως προαναφέραμε, δεν είχαν εκπονηθεί σχέδια στην Κύπρο για την αποστολή που θα είχε και τους στόχους που θα επεδίωκε μία μονάδα σύνθεσης Μεραρχίας επάνω στο νησί, όταν το μέτωπο που δημιουργήθηκε από την προέλαση των τουρκικών στρατευμάτων ήταν και ιδιόμορφο και μεγάλο σε έκταση.

1.10. Οπως τεκμαίρεται από το έγγραφο υλικό, που έχει στη διάθεση της η επιτροπή και από τις καταχωρημένες απόψεις της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας κυρίως στα τρία μνημονευόμενα

ανωτέρω έγγραφα συσκέψεων, ο Πρωθυπουργός Κ. Καραμανλής επεδίωκε να χρησιμοποιήσει τη μεραρχία αυτή σαν μοχλό πίεσης προς κάθε κατεύθυνση και εξεύρεση με διπλωματικούς κυρίως χειρισμούς, κάποιας συμφωνίας για την αποροπή επέκτασης της Τουρκικής κατοχής στο νησί.

1.11. Η άποψη περί του ότι ο Κ. Καραμανλής ήθελε να χρησιμοποιήσει τη Μεραρχία ή την όποια στρατιωτική δύναμη για να "κερδίσει χρόνο" και να επιτύχει κάποιον αποτέλεσμα σε διπλωματικό επίπεδο, ενσχύεται και από το ακόλουθο στοιχείο:

Στο "συνοπτικό Πρακτικό συσκέψεως ΥΕΘΑ και ΑΡΧΗΓΩΝ Ε. ΔΥΝΑΜΕΩΝ" της 13ης Αυγούστου (σελ. 2) ο κ. Αβέρωφ μεταφέρει στους αρχηγούς των Ε.Δ. την επιθυμία του Πρωθυπουργού να γνωρίζει εάν ήταν δυνατή "μία έστω 48ωρος ισχυρά άμυνα, με διατήρησιν περίπου επί των θέσεων μας, θα ήτο χρήσιμος διά διαφόρους λόγους και διά την τιμή των όπλων".

Και πάλι όμως οι αρχηγοί των Ε.Δ. απήντησαν ότι δεν ήτο δυνατή (άμυνα 48 ωρών) για τους λόγους που ήδη είχαν εκθέσει.

1.12. Βέβαια δεν είναι δυνατόν να γίνει ούτε σαν σκέψη δεκτό ότι ζητώντας ο Κ. Καραμανλής 48 ωρών άμυνα προσδοκούσε ανατροπή των στρατιωτικών δεδομένων στην Κύπρο. Εκείνο που ασφαλώς επεδίωκε ήταν να κερδίσει χρόνο για να ασκήσει πίεση σε πολιτικό επίπεδο και μόνο, ώστε να περισωθεί: "Οτι ήταν δυνατόν να περισωθεί" όπως χαρακτηριστικά αναφέρει στην επιστολή του προς την Επιτροπή μας.

1.13. Οπως προκύπτει από όλα τα στοιχεία η σαφής εντολή Καραμανλή για σχηματισμό της Μεραρχίας δόθηκε στις 3 Αυγούστου. Το ΑΕΔ εξέδωσε την ίδια ημέρα δ/γή. Από το σημείο όμως αυτό παρατηρείται μία απόλυτα ΑΔΙΚΑΙΟΛΟΓΗΤΗ και ΠΕΡΙΕΡΓΗ κωλυσιεργία στην υλοποίηση της απόφασης. Συγκεκριμένα:

α. Οπως είναι γνωστό μία από τις πρώτες ενέργειες που εκδηλώνονται σε επίπεδο προετοιμασίας παρομοίων επιχειρήσεων, είναι ο

σχεδιασμός της Διοικητικής Μέριμνας των μονάδων που θα κινηθούν (εφόσον οι προς κίνηση μονάδες είχαν προσδιορισθεί στην έκθεση της Επιτροπής του αντι/γου Επιτήδειου ήδη από την 6 Αυγούστου) δηλαδή ποία μέσα θα χρησιμοποιηθούν για τη μεταφορά, ποιος έχει την ευθύνη συγκέντρωσης τους, σε ποια σημεία θα προωθηθούν κλπ.

β. Η βασική όμως αυτή ενέργεια (Διαταγή) εκδίδεται, όπως αποδεικνύει από τα έγγραφα που έχει η Επιτροπή μας, στις 14 Αυγούστου 1974 (δηλαδή την ημέρα έναρξης των εχθροπραξιών του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ) από το Αρχηγείο Στρατού 4ο Επιτελικό Γραφείο και επισυνάπτεται σαν (ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ) στην δ/γή Φ210208 /42444/14.8.74 του 3ου Ε.Γ. του Αρχηγείου Στρατού.

γ. Αποδεικνύεται έτσι αναμφισβήτητα ότι ΜΕΤΑ από 11 ημέρες από την εντολή Καραμανλή, το αρχηγείο στρατού "εξέδωσε" το απαραίτητο βασικό έγγραφο που έκανε το πρώτο βήμα για την υλοποίηση της πρωθυπουργικής διαταγής.

Είναι χαρακτηριστική η πρώτη παράγραφος αυτού του εγγράφου, την οποία παραθέτουμε επί λέξει και έχει ως εξής:

"ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΜΕΡΙΜΝΑ

1. ΓΕΝΙΚΑ

Η συγκρότηση των μονάδων που η διέθεση των αναγκαιούστων μεταφορικών μέσων-υλικών, βάσει των συνημμένων πινάκων θ έ λ ε ι (υπογράμμιση δική μας) πραγματοποιηθεί εις τας έδρας τούτων, μερίμνη των οικείων Σχηματισμών.

Στη δεύτερη παράγραφο του το ίδιο έγγραφο καθορίζει την κίνηση των μονάδων και ορίζει ότι αυτή θα γίνει με οχήματα ΜΟΝΟ του στρατού "απαγορευμένης της χρησιμοποιήσεως οχημάτων εξ επιτάξεως" όπως χαρακτηριστικά αναφέρει.

δ. Η ανυπακοή και μη συμμόρφωση της στρατιωτικής ηγεσίας προς τη διαταγή του πρωθυπουργού είναι πια αναμφισβήτητη. Η χρονική στιγμή που εκδηλώθηκε αυτή η ανυπακοή είναι κρίσιμη

και επηρέασε σοβαρώτατα τις εξελίξεις στους χειρισμούς που επηκολούθησαν, επειδή ακριβώς αποστέρησαν από τον πρωθυπουργό ένα σοβαρό διαπραγματευτικό "όπλο" όπως ασφαλώς είναι η ΕΜΦΑΝΙΣΗ στον ελληνικό (χερσαίο ή θαλάσσιο) χώρο μιας μεραρχίας "ειδικής σύνθεσης" ΕΤΟΙΜΗΣ προς ανάληψη δράσης στην Κύπρο.

2. Η περίπτωση της αποστολής μικρών (ειδικών) μονάδων στην Κύπρο.

2.1. Η διατυπωθείσα από διαφόρους μάρτυρες άποψη για την αποστολή μικρών μονάδων (κυρίως ειδικών δυνάμεων) στην Κύπρο στο διάστημα μεταξύ ΑΤΤΙΛΑ Ι και ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ απασχόλησε σοβαρή Επιτροπή, κυρίως επειδή η άποψη αυτή είχε επανέλθει αρκετές φορές για συζήτηση, κατά τη διάρκεια που εξετάζονταν οι μάρτυρες.

Πρέπει να επισημανθεί ότι η αποστολή παρομοίων ενισχύσεων δεν στόχευε ασφαλώς στην ανατροπή του αποτελέσματος που είχε απέλθει ήδη με τον ΑΤΤΙΛΑ Ι, αλλά στην αποτροπή της επέκτασης του χώρου που είχαν τα τουρκικά στρατεύματα, στην ανάπτυξη άμυνας, για τον περιορισμό προέλασης των τούρκων και στην παροχή προς την υπό τον κ. Καραμανλή Κυβέρνηση, ενός "διαπραγματευτικού όπλου" για την εξεύρεση πολιτικής λύσης με περιορισμό κατά το δυνατόν των μη ανατρέψιμων αποτελεσμάτων από "τετελεσμένα γεγονότα".

2.2. Η συζήτηση της άποψης αυτής για τη δυνατότητα αποστολής δυνάμεων αυτής της μορφής δεν είχε μόνο θεωρητική βάση σύμφωνα με τις προσωπικές απόψεις των μαρτύρων, αλλά είχε έρεισμα και σε γραπτές αναφορές που έγιναν σε υπάρχοντα υπηρεσιακά έγγραφα των αρμοδίων στρατιωτικών της εποχής της κρίσης του κακού.

Συγκεκριμένα:

α. Στην έκθεση της Επιτροπής του αντι/γου Επιτήδειου (σελ. 9 στοιχεία γ) διατυπώνεται ως

εναλλακτική πρόταση (εκτός της περίπτωσης της Μεραρχίας) η μεταφορά "διά ταχυκινήτων σκαφών και εν μυστικότητα μικρά τμήματα ελαφρώς εξοπλισμένα προς ενίσχυσιν του δυναμικού της Νήσου" ως επί λέξει αναφέρεται. Η λύση μάλιστα αυτή (κατά την κρίση της παραπάνω Επιτροπής) "εκτιμάται ως η πλέον δυνατή". Τη δυνατότητα αυτή δέχονται και οι Μπονάνος, Γαλατσάνος και Αραπάκης όπως αυτό προκύπτει από τα προαναφερόμενα μνημόνια των **3** και **3/8**.

β) Στην έκθεση που υπέβαλε ο Καραγιάννης το Δεκέμβριο του **1974** προς ο ΑΕΔ και λοιπούς αποδέκτες (συντάκτες ΓΕΕΦ **3ο** Ε.Γ. Τμήμα η, αναφέρει στη σελ. **38** παρ. **4**, εδάφ. η, ότι δυνάμεις καταδρομών που θα ενεργούσαν τη νύχτα (κατά διαστήματα της προώθησης των τουρκικών στρατευμάτων την περίοδο της εκχειρίδας) θα επέφεραν σοβαρώτατα πλήγματα και σύγχυση στον εχθρό.

Επίσης στην έκθεση (σελ. **48** πα. **8**) αναφερόμενος στην περίοδο των εχθροπραξιών του ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ λέγει επί λέξει: "Οι δυνάμεις καταδρομών, εφόσον θα ήσαν διαθέσιμοι ως εφεδρεία, ηδύναντο να προσφέρουν σοβαρόν έργο διά της διξαγωγής νυκτερινών καταδρομικών ενεργειών. Ο εχθρός επαρουσίαζεν κατά τας νύκτας **14/15**, **15/16** και **16/17** Αυγ. αξιόλογους στόχους.

Και ενώ ήταν γνωστή στην ηγεσία του Υπουργείου Αμυνας η πρόταση "της επιτροπής Επιτήδειου" και πάλι δεν ενημέρωσαν τον πρωθυπουργό από την **6η** Αυγούστου για να λάβει ίσως απόφαση υλοποίησης της πρότασης αυτής.

3. Αμυνα δυνάμεων ΓΕΕΦ στην Κύπρο.

3.1. Η κατάσταση που επικρατεί στις μονάδες της Κύπρου, μετά τον ΑΤΤΙΛΑ Ι και τις ενέργειες των τούρκων, κατά τη διάρκεια του χρόνου κατάπαυσης του πυρός, είναι τραγική.

Το μόνο πλήρες αξιόλογο κείμενο που έχει η

επιτροπή μας και περιγράφει λιτά (με στρατιωτική ορολογία) τη συνολική υφιστάμενη κατάσταση στο στρατιωτικό τομέα είναι η έκθεση Καραγιάννη με ημερομηνία 31 ΔΕΚ. 1974 σε εκτέλεση της ΑΑΠ (ΕΧ)Φ 251/4/2/9 ΟΚΤ. 74/ΑΕΔ/Δ/ΔΙΚ. Διαταγής (Δεν πρόκειται για την ειδική έκθεση που υπέβαλε ο Καραγιάννης στον Πρωθυπουργό Κ. Καραμανλή) Παραθέτουμε ΜΟΝΟ ένα χαρακτηριστικό σημείο της (σελ 32):

"...(5) Το ΓΕΕΦ την 28/7 ανέφερε εις ΑΕΔ την, εκ της καταπαύσεως διαμορφωθείσαν μαχητική ικανότητα των μονάδων έχουσα ως κάτωθι:

(9) Πεζικόν: Ηθικόν καταπεπτωκός και μαχητική αξία μηδαμινή.

...3) γενική εντύπωση: Άμεσος ανάγκη καταπαύσεως του πυρός προς αποφυγήν ολοσχερούς δαλύσεως των μονάδων ΕΦ (ΣΗΜΑ Αριθ. 160/28 1830.7.74/ΓΕΕΦ/ΑΡΧΗΓΟΣ).

Την επομένην (29/7) ανέφεραν, προς ΑΕΔ ότι οι μονάδες έχουν φθάσει εις τα πρόθυρα αποσυνθέσεως. παρουσιάσθησαν σοβαρά κρούσματα αυτοδιαλύσεως μονάδων προσλαμβάνον μορφήν ανταρσίας. Εάν καθυστέρηση η υπογραφή συμφωνίας καταπαύσεως του πυρός η διάλυσις θα είναι πλήρης, το δε τραύμα και ο πληθυσμός θα στραφούν κατά των ελλήνων αξιωματικών και της Ελλάδος γενικός (ΣΗΜΑ Αριθ. 178/292223Δ7/74 (ΓΕΕΦ/ΑΡΧΗΓΟΣ)).

3.2. Άλλη αξιολογη έγγραφη μαρτυρία δεν έχουμε, πλην των καταθέσεων μαρτύρων ενώπιον της επιτροπής που στο σύνολο τους περιγράφουν περίπου την ίδια κατάσταση.

3.3. Οι διαταγές που εξέδωσε ο ΑΕΔ (όπως σε πολλά σημεία της έκθεσης Καραγιάννη αναφέρονται) κινούνται στη λογική της άποψης που έγινε αποδεκτή στις συσκέψεις των Αθηνών, δηλαδή υποχώρηση των τμημάτων με διατήρηση της επαφής με το νερό. Στην υλοποίηση της άποψης αυτής, συμμετείχε και ο υπουργός Άμυνας με έκδοση σχετικών διαταγών.

Ειδικότερα αναφέρεται στην έκθεση Καραγιάννη

(σελ. 39 παρ.2 εδαφ. β) που αφορά τη δημιουργηθείσα κατάσταση την κρίσιμη μέρα της 14 Αυγούστου (μαζική επίθεση τουρκικών δυνάμεων- έναρξη ΑΤΤΙΛΑ ΙΙ).

"Εν συνεχεία το ΑΕΔ αφ' ης διεφάνη, μετά τας πρωινάς ώρας αδυναμία συγκρατήσεως του εχθρού, διέταξε να αποφευχθή εγκλωβισμός των τμημάτων βόρεια της γραμμής ΛΕΥΚΩΣΙΑΣ- ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ ο δε Υ.ΕΘ.Α ενετάλη όπως το ΓΕΕΦ εκδώση τας αναγκαίας διαταγάς διά την απαγκίστρωσιν των τμημάτων και η αποφυγή της αιχμαλωσίας των..."